

Б. Каримова^{1*} , Р. Садықова² , Б. Шойбек³ ,
Ж. Әбікенова⁴ , Г. Тулекова⁵

¹І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Қазақстан, Талдықорған

²М. Тынышпаев атындағы АЛТ Университеті, Алматы, Қазақстан

³Қ. Сағадиев атындағы Халықаралық Бизнес Университеті, Алматы, Қазақстан

⁴Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

⁵Тұран университеті, Медиа және мәдени қарым-қатынас Жоғары мектебі, Алматы, Қазақстан

*e-mail: karimova.bj@gmail.com

БАҚ-ТАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ІТ СТАРТАП ЖОБАЛАР: ИННОВАЦИЯЛЫҚ КӘСІПКЕРЛІК ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ ИНДУСТРИЯ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазіргі таңда Қазақстанда ІТ стартап жобаларды дамыту мемлекеттік тұрғыда басым бағыттардың бірі ретінде қолға алынып отыр. Мақалада стартап жобалар туралы түсінік және оның қоғамдағы ел имиджін қалыптастыру кезеңдеріндегі БАҚ-тың рөлі зерттеледі.

Еліміздің инновациялық даму жағдайында БАҚ жарияланымдарында Startup жобалар туралы идеялар жиі көрініс таба бастады. «Стартап» термині жаңадан пайда болған бизнес жобалар мен венчурлық индустрия саласының қарқынды дамуының әсерінен кәсіпкерліктің ерекше түрі ретінде пайда болды. Ал «стартап» түсінігі өндіріске ең алғаш 1970 жылы АҚШ-та енгізілді.

Қазіргі таңда бизнес идеяларды іске асыру Қазақстанның инвестициялық құрылымын дамыту үшін қолданыс тауып келеді. Мемлекет бұған дейін «Ұлт жоспары – бес институционалдық реформасын жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам» бойынша жаһанданудың ішкі-сыртқы ықпалына жұтылып кетпедің алдын алып отырды. Сондықтан қазіргі таңда бизнес-кластерлерді дайындау үшін халықаралық стандарттарға сәйкес стартаптардың экожүйесін құру маңызды болып отыр.

Зерттеу мақаланың мақсаты – БАҚ-тағы кәсіпкерлікті дамытуға қажетті заманауи тенденциялар мен халықаралық ІТ жобаларды талдай отырып, оны еліміздің стратегиялық басты қадамдары негізінде жан-жақты қарастыру.

Мақалада инновациялық стартап жобалар туралы жарыққа шыққан отандық және шетелдік зерттеушілердің ғылыми-теориялық еңбектері мен БАҚ жарияланымдарына ерекше назар аударылып, оның қоғамдағы маңызы көрсетіледі. Сондай-ақ зерттеуде «Қоғам және дәуір», «Түркістан», «Егемен Қазақстан», «Заң» т.б. тақырыпқа қатысты ғылыми-публицистикалық мақалалар жарияланған газет-журналдар қолданыс табады.

Зерттеу жұмысы ғылыми-теориялық тұрғыда талдау, БАҚ жарияланымдарын жүйелеу, салыстыру, теориялық-эмпирикалық және интерпретациялау әдіс-тәсілдеріне негізделеді.

Зерттеу жұмысының нәтижесінде қазақстандық БАҚ-тағы шағын және орта кәсіпкерлікті дамытудың инновациялық басты стратегиялық қадамдары көрсетіліп, оны ІТ стартаптар негізінде халықаралық дәрежеге дейін көтерудің еліміз үшін маңыздылығы айқындалды.

Мақаланың ғылыми құндылығы БАҚ-тағы қазақстандық ІТ стартап жобалардың инновациялық кәсіпкерлік пен заманауи индустрия тұрғысында теориялық-тәжірибелік бағытта жан-жақты қарастырудан көрініс табады.

Түйін сөздер: БАҚ, ІТ стартап, инновация, кәсіпкерлік, жоба, индустрия, Astana Hub.

B. Karimova^{1*}, R. Sadykova², B. Shoibek³,
Zh. Abikenova⁴, G. Tulekova⁵

¹Zhetysay University named after Ilyas Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

²ALT University named after Mukhamedzhan Tynyshpaev, Almaty, Kazakhstan

³University of International Business (UIB), Almaty, Kazakhstan

⁴Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

⁵University Turan. Higher School of Media and Communication, Almaty, Kazakhstan

*e-mail: karimova.bj@gmail.com

Kazakhstan IT Startup Projects in the Media: Innovative Entrepreneurship and Problems of Modern Industry

Currently, the development of IT startups in Kazakhstan is one of the priority areas of state policy. The article defines the concept of startup projects and the role of the media in shaping public opinion on this issue.

In the context of country's innovative development, ideas about startup projects have become more common in the media. "Startup" appeared as a special type of entrepreneurship as a result of the rapid development of new business projects and the venture industry. The concept "startup" was first introduced into circulation in the United States in 1970.

Currently, the implementation of business ideas is supported in the framework of the development of the investment structure of Kazakhstan. The country has implemented the program "Nation Plan – 100 specific steps to implement five institutional reforms", trying to reduce the internal and external impact of globalization. Therefore, at present, it is important to create an ecosystem of startups in accordance with international standards for the preparation of business clusters.

The goal of the article is to analyze modern trends in international IT projects in the development of entrepreneurship, reflected on the pages of the domestic media.

The article pays special attention to the scientific and theoretical works of domestic and foreign researchers and publications in the media on innovative startup projects, determining their significance in society. The materials of the below mentioned newspapers and magazines were studied: "Kogam zhane dauir", "Turkistan", "Egemen Kazakhstan", "Zan" and others that contain scientific and journalistic articles on this topic.

The research work is based on scientific and theoretical analysis, monitoring of media publications, comparison, theoretical, empirical and interpretative methods.

The study analyzed how Kazakhstani media cover innovative strategies for developing small and medium-sized businesses, particularly their growth through IT startups toward the international level.

The scientific value of the article is the theoretical and practical study of Kazakhstani IT startup projects within the framework of innovative entrepreneurship on the pages of the media.

Keywords: media, IT startup, innovation, entrepreneurship, project, industry, Astana Hub.

Б. Каримова^{1*}, Р. Садыкова², Б. Шойбек³,
Ж. Абикенова⁴, Г. Тулекова⁵

¹Жетысуский университет им. И. Жансугурова, Талдыкорган, Казахстан

²ALT Университет имени Мухамеджана Тынышпаева, Алматы, Казахстан

³Университет международного бизнеса им. К. Сагадиева, Алматы, Казахстан

⁴Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

⁵Университет «Туран», Высшая школа медиа и коммуникации, Алматы, Казахстан

*e-mail: karimova.bj@gmail.com

Казахстанские IT стартап-проекты в СМИ: инновационное предпринимательство и проблемы современной индустрии

В настоящее время развитие IT-стартапов в Казахстане является одним из приоритетных направлений государственной политики. В статье определяются понятие стартап-проектов и роль СМИ в формировании общественного мнения по данному вопросу.

В условиях инновационного развития страны в СМИ стали чаще встречаться идеи стартап-проектов. Стартап появился как особый вид предпринимательства в результате бурного развития новых бизнес-проектов и отрасли венчурной индустрии. Понятие «стартап» впервые было введено в оборот в США в 1970 году.

В настоящее время реализация бизнес-идей находит поддержку в рамках развития инвестиционной структуры Казахстана. Государство реализовало программу «План нации – 100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ», пытаясь снизить внутреннее и внешнее влияние глобализации. Поэтому в настоящее время для подготовки бизнес-кластеров важно создать экосистему стартапов в соответствии с международными стандартами.

Цель статьи – проанализировать современные тенденции международных IT-проектов в развитии предпринимательства, отраженные на страницах СМИ.

Особое внимание в статье уделено научно-теоретическим работам отечественных и зарубежных исследователей и публикациям в СМИ об инновационных стартап-проектах, определяется их значение в обществе. Изучены материалы газет и журналов: «Қоғам және дәуір», «Түркістан», «Егемен Қазақстан», «Заң» и др., которые содержат научно-публицистические статьи по данной теме.

Исследовательская работа базируется на научно-теоретическом анализе, мониторинге публикаций СМИ, сравнении, теоретико-эмпирическом и интерпретационном методах.

В результате исследования проанализировано освещение в казахстанских СМИ инновационных стратегических шагов развития малого и среднего предпринимательства, их рост на основе IT-стартапов до международного уровня.

Научную ценность статьи представляет теоретико-практическое исследование казахстанских IT стартап-проектов в рамках инновационного предпринимательства на страницах СМИ.

Ключевые слова: СМИ, IT-стартап, инновации, предпринимательство, проект, индустрия, Astana Hub.

Кіріспе

Қазіргі инновациялық даму дәуіріндегі БАҚ жарияланымдарында стартап жобалар туралы идеялар жиі айтыла бастады. Жаңадан пайда болған бизнес жобалар мен жаңа құбылыстар кәсіпкерліктің ерекше түрін «стартап» терминімен алмастырды. «Стартап» термині ең алғаш АҚШ-та 1970 жылдары пайда болған. Бұл жөнінде зерттеуші-ғалымдар А. Турханова мен Ә. Гусмановалар: «Стартап дегеніміз жаңа технологияны пайдалану арқылы дамытатын, өсу әлеуеті жоғары немесе ерте кезеңдегі жаңа компания. Бұл компаниялар даму үшін бизнес тәсілдерін дұрыс қолдану қажет» (Турханова., Гусманова, 2022), – дейді. Мәселен 1990 жылы интернеттің пайда болуы қазіргі таңға дейін адам баласына технологиялық мүмкіндіктер ашып отыр. Осындай жаңа үрдістер стартаптардың жаңа технологиямен байланысты пайда болғандығын көрсетті. Алғашқы стартаптар 1971 жылы «Кремний алқабының» көтерілуімен жүзеге асқан болатын. Мұнда «кремний» басты ингредиент болып, «Electronic News» журналында тұңғыш рет термин ретінде жария болады. Бұл салалық компанияда физикалық жартылай өткізгіштер жасалған. Сонымен «Кремний алқабы» термині әлемге танымал болып, 1951 жылы Стэнфорд университетінің индустриялық паркі құрылған. Бұл терминнің пайда болуы әлем елдеріне ең ірі жаңалық оқиға болып саналады. Осы кезеңде оған бірнеше компаниялар шоғырланып, бүкіл әлем бойынша технологияның дамуы шарықтай бастайды.

Интернет өмірге келген соң, 1994 жылы веб-браузерлер пайда болды. Интернеттің жылдамдығы артып, оны пайдаланушылар саны 1 миллионды құрайды. 1995 жылға дейін бұл көр-

сеткіш 50 миллионға дейін өседі. Ал 2021 жылы 8 миллиардқа жетіп артылады. Стартап жобалар әлем елдерінің ішінде Финляндия, Берлин, Лондон, Сингапур сияқты дамыған мемлекеттерде қалыптаса бастады. Түрлі кәсіпкерлік идеялардың жаңа түрлері, кейін дамушы елдерде де зерттеу орталықтары мен бизнес инкубаторлар түрінде қолға алынды. Мұндай кәсіпкерлік орталықтар Орта Азия елдерінде, соның ішінде Қазақстанда бірінші болып қолданысқа енгізілді.

Осы орайда Қазақстанның инвестициялық құрылымын дамыту үшін инновациялық бизнес идеяларды іске асыруды жүзеге асыратын шаралар өткізіле бастады. Кәсіпкерлікті дамытуға қажетті IT технологиялардағы соңғы тенденциялар халықаралық жобаларға сәйкес ережелерді орындауға тырысты. Елімізде Н. Назарбаев қабылдаған «Ұлт жоспары – бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам» бойынша жаһанданудың ішкі-сыртқы ықпалына жұтылып кетпеудің алдын алып отыру маңызды болды. (<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000100>). Ол үшін дамудың стратегиялық қадамдары ретінде отандық кластерлерді дайындап, оны халықаралық дәрежеге дейін көтеруді басты мақсат етті. Осындай бизнес-кластерлерді ұйымдастыру үшін жаңадан стартаптар экожүйесін құру және оған қатысты мамандар даярлау қажеттігі туындады. Стартап экожүйелер көбіне ЖОО аймақтарында немесе технологиялық компанияларда қалыптасты. Сонымен қатар оны жүргізу үшін инвесторлар мен қолдау қызметтерін де шоғырландыру жүзеге асты (Төңкер, 2024).

БАҚ материалдарын зерттеу барысында Қазақстанда бизнес және инновациялық секторлардың тұрақты жұмыс істейтіндігін аңғаруға болады. Мәселен «Astana hub», «Astana Innovations»

АҚ, «Qaztech Ventures» АҚ, «Нурис» сияқты стартап орталықтар Қазақстан нарығын тұрақты түрде дамытып келеді. Елімізде «Бес институционалды реформаны жүзеге асыру» бойынша «Астана» халықаралық Қаржы орталығы құрылған болатын. Бұл орталықтың ішінде IT және қаржылық технологиялар саласында стартап жобаларды қолдау үшін құрылған Fintech Hub платформасы орналасқан.

Әдебиеттерге шолу

IT стартаптардағы бизнес экожүйелерін алғаш жан-жақты қарастырған Саймон Анхольт, Филипп Котлер, Дональд Хайдер, Ирвинг Рейн сияқты зерттеушілер болды. Брендинг теориясын зерттеген Саймон Анхольт ұлттың имиджін құратын алты коммуникациялық саланы атап көрсетеді. Оған туризм, экспорт, басқару, инвестиция, интеграция, мәдениет, мұра, халық сияқты бөліктер кіреді. Егер бір мемлекет тек қана бір саланы ғана дамытса, онда елдің имиджі мен экономикасы тұрақты дами алмайды.

Индиялық профессор, менеджмент саласының зерттеушісі Сатиш Намбисанның “Кәсіпкерліктің цифрлық технологиялық перспективасы: теория және практика” атты мақаласында цифрлық технологиялардың кәсіпкерлікке әсері туралы жан-жақты зерттеледі. Сонымен қатар автор IT-стартаптардағы инновациялар мен мүмкіндіктерге баса назар аударады (Намбисан, 2017). Шетелдік ғалымдар Э.Аутио, С. Намбисан, Л. Томас және М.Райт сияқты ғалымдардың «Сандық және кеңістіктегі қолжетімділік: кәсіпкерлік экожүйелердің генезисі» атты зерттеу мақаласында IT стартаптардың кәсіпкерлік экожүйелердің дамуына қалай ықпал ететіндігі туралы ғылыми тұжырымдар жасалады (Аутио., Намбисан, 2018).

Ф. Джонс пен А.Бремнің «Сандық технологиялар кәсіпкерлігі: анықтамасы және зерттеулер» атты мақаласында цифрлық технологиялар саласындағы кәсіпкерліктің ерекшеліктері айқындалады. Сонымен қатар IT-стартап жобаларына қатысты қолданылатын құрылымдарды ұсына отырып, зерттеулерді іске асырудың күн тәртібін айқындап береді (Джонс., Брем, 2017).

С.Коэн, С. Бингем және Б. Халлен «Жаңа кәсіпорындардағы шектеулі ұтымдылықты азайтудың үдеткіш конструкцияларының рөлі» атты мақаласында үдеткіш бағдарламалардың когнитивті шектеулерді жою арқылы жаңа кәсіпорындардың IT-стартаптардың дамуына қалай әсер ететіндігін көрсетіп береді (Коэн., Бингем, 2019).

Дж.Брунил, Х. Или-Ренко және Б. Кларистің «Тәжірибеден үйрену және ұйымаралық оқыту жүйесі жас фирмаларды интернационалдандыру жағдайында тәжірибелік оқытуды қалай алмастырады?» атты мақаласында жаңа технологиялық фирмаларда оқытуды қалай пайдалану қажеттігін зерттейді (Брунил., Или-Ренко, 2010).

М. Грубер, И. Макмиллан және Дж. Томпсонның «Ақыл-ойдан нарыққа дейін: капитал қорлары технологиялық стартаптардың нарықтық мүмкіндіктерін анықтауды қалай қалыптастырады?» атты мақаласында адами капитал туралы зерттеулер жасалады (Грубер., Макмиллан, 2012).

Л. Хуан мен Дж.Пирстің «Белгісізді басқару: инвесторлардың кәсіпкерлік инвестициялық шешімдер қабылдаудағы ішкі түйсігінің тиімділігі» атты мақаласында IT – стартап жобаларды қаржыландыруға қатысты перспективаларды ұсына отырып, инвестициялық шешімдердің рөлі талданады (Хуан., Пирс, 2015).

Американың «Lpgenerator» редакциясынан стартаптар мен бизнес туралы тәжірибелік маңызы жоғары бірнеше кітаптар жарыққа шықты. Соның бірі кәсіпкер Эрик Ристің «Нөлден бастап Бизнес» атты кітабы болды (Рис, 2014).

Эрик Рис – үнемді стартап қозғалысын құрған АҚШ-тағы жас кәсіпкер. Ол IT-технологиялар саласындағы үздік кәсіпкерлер мен медиа тұлғалардың бірі болып саналады. 2001 жылдан бастап Кремний алқабында жетекші бағдарламашы болып жұмыс істеді. Онда алғашқы 3D virtual world жобасы сәтсіздікке ұшыраған соң IMVU Inc – интерактивті 3D әлеуметтік желісін құрды. 2011 жылға қарай компания 40000000 таза жылдық кіріске қол жеткізді. Бизнесіні басқару және автоматтандыру тәжірибесі Эрикті консалтинг құруға әкелді.

Эрик Рис «Нөлден бастап бизнес» атты кітабында оқырмандарға стартаптардың ішкі процестері мен менеджменттік басқару жолдары туралы түсінік береді. Оқырман кітаптан бизнес-модельді құру және оңтайландыру, сондай-ақ компанияның сатылымын арттыру бойынша жеке қадамдық нұсқаулықтар алады.

«Нөлден бастап бизнес» (2014) – бұл сәттіліктің дерексіз тарихы емес, компанияның жұмысын ұйымдастыруға және болжамды нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін нақты әзірленген әдістердің бірін қамтитын еңбек. Эрик Ристің бұл кітабы Amazon-дағы ең көп сатылатын кітаптардың қатарына жатады. Әрі ұзақ уақыт бойы бизнес тақырыбында жазылған ең үздік кітап ретінде саналып келеді. Оның артық-

шылығы дәлелді және мазмұнды білімдер жинағын ұсынуында болды. Ұсынылған кеңестер алысатарлыққа емес, табысты кәсіпкердің тәжірибесіне негізделген. Компанияның қызметіне тиімді емес шешімдерді анықтауға мүмкіндік береді. Қажетсіз шығындарға бюджетті «кетірмей», стартапты нөлден бастағысы келетін кәсіпкерлер үшін лайықты еңбек болып саналады.

«Стартап» (2016) кітабының авторы Гай Кавасаки – 80-ші жылдардағы маркетингке жауапты Apple компаниясының негізін қалаушылардың бірі. Кәсіпкер Apple брендінің жанкүйерлер армиясын құра отырып, «евангелизм» принциптерін интернет-технологияларға біріктірді. Гай бренд имиджін құру және мақсатты аудиторияның адалдығын қалыптастыру бойынша білікті маман болып саналады. Қазір кәсіпкер «Garage Technology Ventures» интернет-технологиялар саласындағы стартаптарға маманданған табысты компанияны басқарады.

«Стартап» атты кітаптың беттерінен оқырман риторика мен ойын – сауық мазмұнын таба алмайды. Мұнда тек жеке тәжірибедегі фактілер мен жағдайлармен расталған тікелей кеңестерге ғана орын берілген. Алайда бұл кітаптың кемшілігі: Гай өзінің ситуациялық жағдайындағы шешімдерді ғана ұсынады. «Стартапта» дүниетанымға қатысты тараулар да кездеседі. Мысалы, автор іскерлік Карма мәселелерін де қарастырады. Біреу оны қызықты деп санайды, ал біреулер үшін ол мәтіндегі «су» болмақ. Қалай болғанда да, «Стартап» кітабы құрғақ нұсқаулық емес, автордың жеке тәжірибесіндегі жағдайларды сипаттайтын қуатты мотиватордың ролін атқаратыны сөзсіз (Кавасаки, 2016).

Стив Бланк және Боб Дорфтың авторлығымен жарыққа шыққан «Стартап. Құрылтайшының үстел кітабында» (2013) да кәсіпкерліктің қыр-сыры баяндалады. Стив Бланк – танымал американдық кәсіпкер, ол табысты 8 гипер-стартапты іске қосты. Ол тұтынушылармен қарым-қатынас туралы авторлық әдістемесі мен «үнемді стартап» тұжырымдамасын әзірлеуге қатысқаны үшін «Кремний алқабының кіндік әкесі» деген лақап атқа ие болды (Бланк, Дорф., 2013).

Боб Дорф – Колумбия университеті бизнес мектебінің табыскер оқытушысы және 7 компанияны іске қосқан кәсіпкер. Атап айтқанда, оның Marketing 1 to 1 Inc нұсқасы әлемдегі ең үздік 500 стартаптың қатарына кіреді. Боб туралы мақалалар мен сұхбаттар «Гарвард Бизнес» шолуында, Forbes-те үнемі жарияланады. «Стартап. Стив Бланк пен Боб Дорфтың «Үстел

кітабы» – бұл стартаптың лайықты оффермен өмір сүруін қамтамасыз ететін бизнес модельді құруға арналған нұсқаулық. Оқырман бұл кітаптан бизнеске арналған алғашқы қадамдық нұсқаулықтар мен кәсіби мамандардың тәжірибесін үйренеді.

Кітаптың мазмұнына үңілсек, Стив Бланк тұтынушыларды дамытудың әдістемесін (Customer Development) оңтайлы жасап шығарғандығына көз жеткіземіз. Ол кәсіпкердің өнімді нақты тұтынушылар арқылы сынап, бастапқы идеяны мінсіз нәтижеге дейін жеткізу қажеттігін ұсынады. Үздіксіз жетілдіру әдісі тұтынушыға шын мәнінде сұранысқа ие өнімді жасауға мүмкіндік береді. Осы кітапты оқуға небәрі 7 күн жұмсағаннан кейін кәсіпкер үшін «күймейтін», сатушы үшін стартапты құрудың нақты әдістемесі қолға тиетін болады.

Келесі «100 долларлық стартап» (2015) атты кітаптың авторы Крис Гилбо жазушы және кәсіпкер ғана емес, сонымен қатар ол еркіндікті қалайтын адам. Ол саяхаттай жүріп, жұмыс күндерін көңілді өткізеді және контент маркетингінен бастап Африка елдеріндегі еріктілерге дейінгі әртүрлі жобаларды іске асырады. Крис өзінің мансапқа жету жолында 10 жыл бойы қарапайым жұмысшы болған. Содан соң алғашқы стартап жоба ретінде Баспа компаниясын ашқан.

Қазір Гилбо 100% онлайн режимінде жұмыс істейді. Оның күн сайын 300 000 жазылушыдан тұратын жеке меншік сайты бар. Автордың «100 долларлық стартап» кітабы – практикалық кеңестерге толы күшті мотиваторлық туынды. Кітаптың негізгі идеясы – өмірден ләззат алу мен ақша табудың үйлесімін насихаттау. Автор бұл жөнінде: «Кәсіпкерге ұнамайтын іспен айналысудың қажеті жоқ. Күнделікті кешкі уақытта ауыр жұмыс күнінен кейін демалу қажет. Кәсіпкерлік туралы дәстүрлі идеяларды бұзып, жана көзқарастық ұсыныстарды енгізу арқылы бизнесті одан әрі дамытуға болады» (Крис, 2013).

Крис Гилбоның еңбегінің басқа авторлардан айырмашылығы өмірден көп нәрсені қалайтын, бірақ бизнес-идеяға келгенде болашаққа сенімсіз әрі еркін жүзіп кетуге дайын емес адамдарға бағытталған. Кітаптан оқырман «мотивация» мен «сүйікті ісіңмен айналыс» идеясынан басқа бизнестегі тәртіпке негізделген іс-қимыл тәжірибесін, онда мүмкін болатын қиындықтар мен оларды қалай шешу жолдарын үйренеді. Материалды дайындау кезінде автор жылына 50000 доллардан бастап пайда табатын және қалтасында жүз доллардан кем болмайтын ақшасы бар

1500 кәсіпкердің тәжірибесін жинақтайды. «100 долларлық Стартап» – өміршең және бәсекеге қабілетті бизнес құруға арналған ондаған құнды кеңестері бар зерттеу еңбек.

Қорыта айтқанда, тиімді бизнес-модельдерді айқындайтын кітаптарды әзірлеу ұзақ жолдардан тұратын тәжірибеден өтуді талап етеді. Іскерлік әдебиеттерді зерттеу әрдайым нәтижелі бола бермейді. Кейде оқырман үшін мазмұнсыз әрі «су» болуы да мүмкін. Жалпы стартаптар үшін арнайы жазылған әдебиеттерден тиімді әрі пайдасы мол бизнес ақпараттар алуға болады.

Зерттеу әдістері

Мақалада БАҚ материалдары мен мемлекеттік құжаттық бағдарламаларды сараптау, статистикалық мәліметтерді жүйелеу, БАҚ-тағы контент өнімдерін анықтау сияқты тәсілдер қолданыс тапты. «Ұлт жоспары – бес институционалды реформа» бағдарламасы бойынша талдаулар жүргізілді. Стартаптар мен бизнес жобалардың мемлекетке қосатын үлесін және оны қолдау мақсатында іске асырылатын іс-шаралар айқындалды.

БАҚ-та жарияланған статистикалық мәліметтер негізінде «Astana Hub» үлескерлерінің табысы көрсетіліп, оның стартаптарға қосқан қаржылық мүмкіндіктері сарапқа салынды (astanahub.com). Стартап бойынша инновациялық өнім өндіретіндердің инвестициялық ахуалына талдаулар жасалды. Өндірістік өнімдердің халықаралық нарықта танылуын реттейтін бизнес экожүйесіндегі табысты арттырудың әдіс-тәсілдері қолданыс тапты. Зерттеуде Findehable халықаралық ұйымының жыл сайын өткізілетін «Global Fintech rankings» финтехнологиялық экожүйелерді дамыту рейтингісі негізінде контент талдаулар іске асырылды. Бұл талдаулардың нәтижесінде Қазақстандағы стартап жобалардың еліміздің имиджін көтеруге аса зор ықпал еткендігін аңғаруға болады. Бұл шаралардың мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатына да тікелей әсер ете алатыны маңызды болмақ.

Талқылаулар мен нәтижелер

Бүгінде әлем елдері жаһандану жағдайында бір нарықтың арнасында бәсекеге түсу үшін түрлі стартап жобалар жасауға үздіксіз ұмтылыс жасап жатыр. Ол үшін кәсіпкерлік пен инновациялық технологиялар саны арту қажет. Стартаптар саны артқан сайын маңызды жобалар пайда бо-

лады. Осы ретте шетелдік инвесторлармен қоса ұлттық компаниялардың да арта түсуі қажет.

2023 жылы 1 желтоқсанда отандық халықаралық саяси газет «Түркістанда» журналист Әлия Тілеужанқызының «Кремний алқабында үздік ондыққа кірген стартап жоба» (Тілеужанқызы, 2023) атты мақаласы жарияланды. Журналистің мақаласынан елімізде ұзақ мерзімді экономикалық өсудің негізгі барометрі инновация мен кәсіпкерлік екендігіне көз жеткізе түсеміз. Осы орайда Қазақстанда пайда болған стартаптар мен инновациялық жобалардың іске асырылуы экономиканың қарқынды дамуына әсер етері сөзсіз. Бизнес корпорациялар нәтижелі жұмыс атқару үшін мемлекеттік қолдаулар мен түрлі бағдарламалар аса қажет. Журналистің зерттеулеріне сүйенсек, елімізде стартаптармен айналысатындар көбіне 30 жастан асқандар болғандықтан, оларға мықты тәлімгерлер ауадай қажет болып отыр. Сондықтан стартап жобаларға қатысты арнайы білім беру орталықтары ашылып, оқу бағдарламалары қабылдануы тиіс. Бизнес орталықтары ашылатын алаңдар пайда болып, жас кәсіпкерлерді оған тартуға күш салу қажет (Тілеужанқызы, 2023).

Проблемалық мақалада журналист біріншіден, заманауи трендтерге сай өзекті технологиялар мен жаңа идеясы бар жас ғалымдарды, кәсіпкерлерді біріктіретін, білім мен ғылым саласының майталмандары бас қосатын алаңдар ашу қажеттігін ұсынады. Екіншіден, мемлекеттік бағдарламалар арқылы бизнес-инкубаторлар мен стартап жобаларға арналған инвестиция көлемін ұлғайту маңызды болып отыр. Үшіншіден, отандық брендингті дамыту үшін халықаралық нарыққа ұмтылу жолдарын айқындау мақсатында жаңа өндіріс-өнімдерін шығарған дұрыс. Төртіншіден, экономикалық бәсекеге қабілетті болу шараларын қарастырған жөн. Отандық тауарларды өз елімізден шығарсақ, оның бағасы да қолжетімді әрі арзан болады. Халықтың сұранысын қанағаттандыру маңызды болып саналады. Еңбек пен капиталдың өнімділігі арта түседі.

Журналист А. Тілеужанқызының деректеріне сүйенсек, жалпы Хабтардың ашылу себебі өнімдерді халықаралық нарыққа шығарып, шетелдік инвесторларды тарту болып саналады. Қазір елімізде инновациялық өнім шығаратын стартап жобалар саны артып келеді. Стартап бағдарламасы бойынша, 2020 жылға дейін 50-ге жуық стартап пайда болған. Оған 2 млрд. қаржы бөлінген (Тілеужанқызы, 2023).

Осы орайда «Astana Hub» халықаралық технопарк ретінде қызмет атқарып, отандық кәсіпкерлерге көмегін тигізеді. Бұл Хабқа 650-ден астам адам тіркеліп, бюджетке 235 млрд. теңге табыс әкелген. Әзірше қазақстандық жобаларға шетел инвесторлары қаржы құюға көмектесіп жатыр. 5Q журналының деректері бойынша, 2021 жылы стартаптардан 8 млн. доллар пайда түскен. Осы жыл венчурлық қаржыландырудың рекордтық көрсеткішіне жеткендігімен ерекшеленді. Қазақстан Азия-Тынық мұхиты аймағы елдері арасында 13 орынға шыққан. Бұл көрсеткіш «Global Fintech Rankings» атты финтехнологиялық экожүйелерді дамыту рейтингінде көрсетілген (Тілеужанқызы, 2023).

Сонымен қатар мақалада қазақстандық Trust Me стартап жобасының әлемдік IT саласына арналған Draper U Trust бағдарламасының үздіктер қатарынан орын алғандығы туралы баяндалады. Бұл жобаның негізін Шыңғыс Дәулетбаев қалаған болатын. Әлем елдерінің 35 елінен келген инвесторлардың көзіне іліккен алғашқы жобаға америкалық миллиардер, венчурлік инвестор Тим Дрейпер де қызығушылық танытты.

Сараптамалық сұхбат барысында аңғарғанымыз, Шыңғыс мектепте оқып жүрген кезінде дәрігер болуды армандаған. Бірақ кейін ол алтыншы сыныптан бастап компьютерге қызыға бастайды. Екімыңыншы жылдары интернетте түрлі чаттар мен форумдар құруды үйреніп, содан инновациялық технологияларға деген қызығушылығы арта түскен. Кейін ҚБТУ-ға менеджмент факультетіне оқуға түсіп, екінші курста стартап жоба ашуды ойластырады. Бірақ тәжірибесі аз болған соң «Болашақ» бағдарламасымен Ұлыбританияға оқуға түсудің сәті туады. Онда адами капиталды қалай басқару бойынша білімін жетілдіреді. Оқуды тәмамдаған соң туған жеріне оралып, Ұлттық экономика министрлігінің Макроэкономикалық талдаулар мен жоспарлау басқармасына жұмысқа қабылданады. Бас маманнан директордың міндетін атқарушыға дейін еңбек баспалдақтарынан өтеді. Кейін «Хабар» агенттігінің шақыруымен телеарнаның стратегиясын жазуға қатысады. Онда біраз жұмыс атқарған соң басқарма директоры болып тағайындалады. Телеарнада жүріп, қосымша продакшн компания ашып, түрлі жобалар жасайды. Соның нәтижесінде жеке кәсіпкерлікпен айналысып, IT саласына қарай бет бұрады. Ең бастысы адамзатқа пайдалы істі ойлап табуды мақсат етеді.

Жас кәсіпкер ChatGpt сияқты ақша табуды мақсат етпей, адам баласына пайда әкелуді ой-

лау қажеттігін түсінеді. Мысалы, оның келісім-шарт жасау үдерісін барынша жеңілдететін SMS арқылы онлайн түрде қол қоятын Trust Contract сервисін құрастыру идеясын өте тиімді жоба деп бағалауға болады. Бұл жоба шетелдіктерді де таңқалдырған болатын. Бұл жөнінде Шыңғыс Дәулетбаев: – «Мысалы, Қасиетті Құранның Бахара сүресінде қарыз беру мен қайтару әдептері туралы айтылады. Онда «Бір-біріне қарыз бергенде, оны жазып қойыңдар» делінген. Қарызды жазған екі адамды куәгер етіп, қарыздың қайтарылатын күні мен уақыты жазылу керек болған. Міне, Жобада осы куәгерлердің орнына блогчейн орнатылатын болған. Сондықтан Trust Contract сервисін аштық» (Тілеужанқызы, 2023), – дейді.

Біріншіден, компанияларға келісім-шарт туралы заңды тұрғыда кеңестер беріледі. Екіншіден, осы келісімшарттарды жүйеге енгізіп, оның кейбір пункттерін автоматтандырып, мобильді телефонға SMS түрінде келетіндей етіп жасалады. Қажет болса адамның беті мен құжатын салыстырып, растап та береді. Әлемде мұндай технология мүлде кездеспеген. Осыған ұқсайтын DoskSign дейтін құны 50 млрд.доллар болатын компания бар. Онда тек келісімшарттарға қол қою ғана жүзеге асырылады. Бірақ қол қоюдың өзі e-mail арқылы жасалады. Сондықтан мұндай жоба қазақстандықтар үшін үлкен жетістік болды.

Бұған дейін Шыңғыс Дәулетбаев «Astana Hub» ұйымдастырған акселерациялық бағдарламаларға қатысып отырған. Кейін халыққа пайда тигізумен қоса, табыс таба алатын компанияға айналуы көздеген. Осы орайда «Astana Hub»-тың Google for Startups бағдарламасы мен Азия даму банкі ұйымдастырған стартаптар сайысына қатысқан. Сондықтан Әзербайжан, Өзбекстан елдерінде де филиалдар ашуға мүмкіндіктер туған. Әзербайжанда жүзге жуық стартап иесіне арналған онлайн бағдарламалар жүргізе бастаған. Соның нәтижесінде кәсіпкерге питчинг сайысқа қатысып, Америкаға баруға жол ашылған. Ол CheckAuto жобасының тапсырмасы бойынша үш күнде жасанды интеллект өнімін жасап шығаруға қатысқан. Онда түрлі тапсырмалар беріліп, телефонсыз, интернетсіз, жылы киімсіз, ыстық сусыз күн көру қажет болған. Бір тапсырмада қайық құрастырып, батпақ жерді қайықпен жүзіп өтіп, кері қайтуың керек. Мұндай тапсырмалар жобаға қатысушыларды шынықтырып, одан әрі шыңдай түскен.

Бес аптаға созылған жарыстан соң Demo Docu өткізілген. Онда барлық фаундер үшін екі-үш күндік дәріс өткізіледі. Соңғы екі күндік

питчингке әлемге танымал, венчурлік инвестор, миллиардер Тим Дрейпер қазылық етеді. Қазылар құрамында бір топ инвестор болған. Олар барлық стартаперлерді тыңдап, бағасын анықтаған. Міне, осы топтық жарыста біздің қазақстандық жоба 118 стартаптың ішінен алғаш ондыққа кірген.

Дрейпермен өткен бейресми кездесу жайында Шыңғыс Дәулетбаев: – «Онымен – бірге кешкі ас ішкен кезде мен оған жобаның маңызы мен пайдасын асықпай түсіндірдім. Ол тіпті «Мәссаған! Күшті екен!» деп таңғалысын жасырмады. Ол да өз инсайттарымен бөлісіп, мені мықты инвесторлармен таныстыратынын айтты. Әрине, инвесторлар бәрін жіті тексереді, ол ұзақ жүргізілетін процедура. Өзінің шарттары да болады. Бірақ біз барлығы жақсы болатынына сенеміз» (Тілеужанқызы, 2023), – дейді. Болашақта осы жоба өз ісін одан әрі дамыта түссе, Қазақстанға да мол пайда әкелетіні сөзсіз. Осы мақсатқа қол жеткізілген жағдайда компанияда 2000-ға жуық адам жұмыспен қамтылатын болады. Оған шетелде тұратын қазақ жастарын да шақырту көзделген.

Қазақстанда әлемдегі ең үздік жоба деп танылған стартап жобалардың бірі Codi Play стартабы болып саналады. Оның негізін қалаған Жанәділ Талдыбаев. Бұл турасында республикалық «Заң» газетінің 2024 жылғы 4 қазаны күні журналист Е. Кебекбайдың «Қазақстандық стартап әлемдегі ең үздік жоба деп танылды» атты мақаласы жарық көрді. Журналистің деректеріне сүйенсек, Білім беру (Ed Tech) технологиясына арналған қазақстандық стартап жобаны шетелдік 13 мемлекет, соның ішінде Ұлыбритания, Корея, Сауд Арабиясы, Түркия сияқты елдер қолдана бастаған. Бұл жүйеге Yetev ірі білім беру қоры мен Amerikan School америкалық мектептер желісі қосылған (Кебекбай, 2024).

«Қазіргі таңда әлем елдері өз мектептерінде балаларды цифрлық сауаттылыққа бірінші сыныптан бастап, үйретуді қолға алып отыр. Алайда Codi Play стартап жобасының негізін қалаған Жанәділ Талдыбаев біздің мектептерді IT бағытта дамытуды тежейтін үш басты проблеманың бар екендігін айтып өтеді. Ол бағдарламалауды жетік білмейтін мұғалімдер және дұрыс әдістемелік базаның болмауы, сондай-ақ инфрақұрылымдық жүйенің дұрыс жолға қойылмағандығы болып саналады. Жоба жетекшісінің айтуынша, қазақстандық стартап геймификация әлемінен құралып, мектеп оқушыларының сындарлы ойлауы мен креативтік дағдыларды дамытуына

көмектеседі. Соның нәтижесінде олар бағдарламалау мен робототехниканы ойын түрінде игере алады.

2021 жылы жасалған бұл стартап жобаның құны 100 млн. доллар тұратын бизнес технологияға айналып, 950 млн. адамның пайдалануына мүмкіндік беріп отыр. Codi Play оқушыларға бағдарламалау мен робототехниканың негіздерін ойын түрінде үйретеді. Сондай-ақ білім беруге мүмкіндік ашылады. Бұл жөнінде Ж. Талдыбаев: «Біз балалардың бағдарламалауды не үшін оқитынын түсіндіру үшін технологияларды қалай жасап жатқанын көрсетуді маңызды деп ұқтық. Сондықтан күнделікті кездесетін IoT жобаларды таңдадық. Олар – ақылды камералар, шлагбаум, супермаркеттегі автоматты түрде ашылатын есіктердің, яғни балалар айналысатын күнделікті кездесетін технологиялар. Егер балалар оны жас кезінен көріп, құрастыра білсе, оларда инженерлік қабілет ояна бастайды. Техниканы көрген кезде оның қалай жұмыс істейтінін көріп, оның баламасын жасауға ұмтылады» (Кебекбай, 2024), – дейді.

Ж. Талдыбаевтың пайымдауынша, IoT жобаның көмегімен бағдарламалар құрастырып, ақылды үйлердің түрлі элементтерін жасауға болады. Жакында Жобаға дрондар мен AI модульдері іске қосылған. Жобаны әзірлеуге шетелдік оқытушылар мен ғалымдар да қатыстырылып жатыр. Кейбір мектептерде оқытушылар пилоттық жобаның нәтижесінде сабақтар өткізеді. Осылайша балалар IT әлемге қызығып, түрлі платформаларды игере алады. Цифрлық технологияларды пайдаланып, өз қабілеттерін жетілдіретін болады. Қазір бұл жоба Қазақстанда 130-дан, әлем елдерінде 300-ден астам мектепте қолданылады. Алматы облысының 5 мектебінде іске қосылған.

2024 жылы Қазақстан Codi Play жобасы Ұлыбританияның Лондон қаласында өткен The PiEoneer Awards байқауының жеңімпазы атанып, үздіктер қатарынан көрініп, «Жылдық цифрлық инновация» номинациясын жеңіп алды. Бұл жөнінде Жанаділ Талдыбаев: «Жобамыз халықаралық стандарттарға сәйкестігімен қоса бүкіл әлемде білім беру технологиясын дамытуға ықпал етіп жатыр. Біз инклюзивті, заманауи және әр оқушыға қолжетімді білімді құру бағытында еңбектене береміз», – дейді.

Журналист Бекзат Құлшардың «Егемен Қазақстан» газетінде жарияланған мақаласында 2024 жылы Орта Азия елдеріне арналған Silkway Asselerator – 2024 бағдарламасына Қазақстан-

нан 238 стартап қатысқандығы туралы деректер келтіріледі. Солардың ішінен «Astana Hub» пен «Google for Startups-тың Silkway Accelerator» атты бірлескен бағдарламасының соңғы кезеңінде 15 стартап іріктеліп алынды. Қазақстандық «ab.ai», «Alagan», «Beksar», «Courstore», «Crand Mobile», «Al Chirog пен UYSOT» жобалары үздіктер қатарына енді. Сонымен қатар бағдарлама сайысына Қызғызстаннан «Neobis», Моңғолиядан «Lambda Global» стартаптары үздік деп танылған (Құлшар, 2024).

Цифрлық даму, инновация және аэроғарыш өнеркәсібі министрі Жаслан Мәдиевтің айтуынша, жүзден жүйрік стратегияны анықтауға «Google for Startups» сарапшылары Асқар Айтуов пен Ольга Скороходова, сондай-ақ еліміздің IT қауымдастығы белсенді өкілдері де қатысқан. Қазақстан бойынша 1300-ден астам жоба іске қосылып, сайысқа түскен. Жобада құны 400 млн. АҚШ доллары тұратын 50-ге жуық стартап пен қатысушылар тарапынан ұсынылған 526 млн. көлеміндегі ортақ инвестицияны басты жетістіктер ретінде айтуға болады. Министрлік жобалардың бәріне қолдау көрсетіп, ұйымдастыруға арналған инфрақұрылымдардың бәрімен қамтамасыз етіп отыруға тырысқан» (Құлшар, 2024).

Мақалада бөлім басшысы Ольга Скороходова, бүгінгі технологияларды әлеуметтік әрі экономикалық мәселелерді шешу үшін де пайдаға асыру керектігін жеткізеді. Осы орайда Қазақстан Орта Азияда Цифрлық технологиялар саласы бойынша көшбасшы болып келеді. Жобаға қатысқан барлық технологиялық жобалардың жетекшілері Google-дың үздік сарапшылары өткізетін шеберлік сағаттарға қол жеткізе алады. Сонымен қатар «Google for Startups» пен «Astana Hubтың» оқыту мен тәлімгерлік жағын толыққанды игеруге мүмкіндік алады.

Қазақстан – Орта Азия бойынша «Google for Startups» жаһандық компаниясымен бірге акселератор жүргізетін бірінші және жалғыз мемлекет. «Google for Startups» 2011 жылы Google корпорациясы іске қосқан болатын. Онда 125 елдің 50-ден астам коворкингі мен акселераторы бар. Онда кәсіпкерлер үшін технологиялық сабақтар ұсынылады.

Қорытынды

Бұл күнде дүниежүзі ғылым мен техника жолына түсті. Ақыл мен есептің заманы туған ке-

зең. Бүгінгі жұрттың тіршілігі – білімге, өнерге, амал-айлаға сүйенеді. Қазақстан да бұл жолда шет қалмай, замана көшіне ілесуге қамданып жатыр. Соның айғағы – елімізде өріс алып келе жатқан IT-стартап жобалар.

IT дегеніміз – ақпараттық технологиялар. Бұл – тек бір кәсіптің түрі ғана емес, бүтіндей бір саланың, тіпті жаңа дәуірдің кілті. Еліміздің осы саланы игере бастауы – қуанышты іс. Өйткені ол – отандық ілім мен білімнің, ұлттық іскерліктің белгісі. IT-стартап дегеніміз – жастардың жаңалық ашуға, өз ісін бастауға ниеттенген әрекеті. Олар жаңа технологияларды игеріп, білім мен ізденіс жолына қарай бет алды.

Қазір Қазақстанда түрлі IT-стартап жобалар өмірге келіп жатыр. Кейбір жаңашыл үрдістер білім беру саласын жаңғыртса, енді бірі медицина саласына оңтайлы шешімдер ұсынды. Соңғы жылдары елімізде шағын кәсіптен бастап, халықаралық деңгейге дейін көтерілген маңызды жобалар саны артып келеді.

Зерттеу барысында мұндай жобаларды іске асыруда кедергілердің де жоқ емес екендігі аңғарылады. Алдымен қаржылай қолдаудың жетіспеуі көпшілік жастардың талабын тежейді. Екінші – тәжірибелі мамандардың аздығы. Үшінші – стартаптарды нарыққа бейімдеу, тұтынушы сұранысына сай икемдеу мәселесі. Төртінші – ауыл-аймақ пен шағын қалаларда мұндай жобаларға жағдайдың жасалмауы болып отыр.

Осының бәрі IT саласының түбегейлі дамуына бөгет жасап тұр. Бірақ мұның шешімі де жоқ емес. Ең алдымен, мемлекеттік деңгейде жүйелі қолдаудың қажеттігі туындайды. Стартаптарға арналған гранттар мен жеңілдетілген салық жүйесі енгізілсе, жас кәсіпкерлерге де үлкен қолдау болары сөзсіз. Екіншіден, мектеп пен университет қабырғасынан бастап, бағдарламалау, логика, цифрлық сауаттылық пәндері кеңінен оқытылуы керек. Үшіншіден, жергілікті жерлер мен ауыл-аймақтарда да технологиялық хабтар мен коворкинг орталықтар құрылуы қажет.

Қорыта айтқанда, IT – стартаптар – келешекті дамытудың маңызды тетігі. Бұл тек табыс табудың жолы ғана емес, ұлтты алға жетелеудің бір құралы. Ақылды адам, ұқыпты жоспар, шынайы еңбек – осы үшеуі қатар жүргенде ғана нәтиже болады. Қазақстанның болашақ жастары өзгелерден кем емес. Оларға мүмкіндік пен бағыт берілсе, талай биіктерді бағындыратыны хақ. Бүгінгі IT – ертеңгі елдің тірегі. Оны түсініп, іске көшетін уақыт жетті.

Әдебиеттер

- «Астана Хаб»: официальный сайт. //URL:<http://astanahub.com/ru/1/100-startup-stoty> (Дата обращения: 12.11.2025)
- Autio, E., Nambisan, S., Thomas, L. D. W., & Wright, M. (2018). Digital Affordances, Spatial Affordances, and the Genesis of Entrepreneurial Ecosystems. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 12(1), 72–95. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/sej.1266>. (Accessed 18.10.2024).
- Bruneel, J., Yli-Renko, H., & Clarysse, B. (2010). Learning from experience and learning from others: how congenital and interorganizational learning substitute for experiential learning in young firm internationalization. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 4(2), 164–182. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/sej.89>. (Accessed 20.09.2024).
- Бланк С., Дорф Б. (2013) Стартап. Настольная книга основателя Стив Бланк и Боб Дорфа. – Москва: ОАО «РВК». // <https://flibusta.su/book/16419-startap-nastolnaya-kniga-osnovatelya/>. (Дата обращения: 10.12.2024).
- Cohen, S., Bingham, C., & Hallen, B. (2019). The Role of Accelerator Designs in Mitigating Bounded Rationality in New Ventures. *Administrative Science Quarterly*, 64(4), 810–854. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0001839218782131>. (Accessed 20.09.2024).
- Giones, F., & Brem, A. (2017). Digital Technology Entrepreneurship: A Definition and Research Agenda. *Technology Innovation Management Review*, 7(5), 44–51. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2984542. (Accessed 15.12.2024).
- Gruber, M., MacMillan, I. C., & Thompson, J. D. (2012). From Minds to Markets: How Human Capital Endowments Shape Market Opportunity Identification of Technology Start-Ups. *Journal of Management*, 38(5), 1421–1449. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0149206310386228>. (Accessed 16.02.2025).
- Huang, L., & Pearce, J. L. (2015). Managing the Unknowable: The Effectiveness of Early-Stage Investor Gut Feel in Entrepreneurial Investment Decisions. *Administrative Science Quarterly*, 60(4), 634–670. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0001839215597270>. (Accessed 16.02.2025).
- Кебекбай Е. Қазақстандық стартап әлемдегі ең үздік жоба деп танылды. //Заң, 4 қазан, 2024. 5 б.
- Құлшар Б. Соңғы сынға сүрінбей жеткен стартаптар. //Егемен Қазақстан, 17 шілде, 2024. 8 б.
- Кавасаки Г. (2016) Стартап. – Москва: ООО «Альпина Паблишер». <https://flibusta.su/book/77314-startap-po-kavasaki-proverennyie-metody-nachala-lyubogo-dela/>. (Дата обращения: 15.12.2024).
- Крис Г. (2013) Стартап за \$100. – Москва: ОАО «РВК». // <https://www.labirint.ru/books/369322/>. (Дата обращения: 15.12.2024).
- Nambisan, S. (2017). Digital Entrepreneurship: Toward a Digital Technology Perspective of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(6), 1029–1055. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/etap.12254>. (Accessed 18.10.2024).
- Рис Э. (2014) Бизнес с нуля. – Москва: ООО «Альпина Паблишер». <https://flibusta.su/book/2495-biznes-s-nulya-metod-leap-startup-dlya-byistrogo-testirovaniya-idey-i-/>. (Дата обращения: 10.12.2024).
- Тұрханова А., Ә. Гусманова. Қазақстанның елдік имиджінің даму факторы ретіндегі инновациялық стартап пен бизнес жобаларының рөлін талдау. //Қоғам және дәуір. N4 (76), 2022. 22-23 б.
- Тілеужанқызы Ә. Кремний алқабында үздік ондыққа кірген стартап жоба. //Түркістан, 1 желтоқсан, 2023. 8 б.
- Төңкер Е. Робототехникадағы жетістік. //Егемен Қазақстан, 17 шілде, 2024. 7 б.
- «Ұлт жоспары – бес институттық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам» // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000100>. (Қаралған күн: 15.11.2023).

References

- «Astana Khab»: ofitsialnii sait [Astana Hub: official website]. //URL:<http://astanahub.com/ru/1/100-startup-stoty> (Accessed: 12.11.2025)
- Autio, E., Nambisan, S., Thomas, L. D. W., & Wright, M. (2018). Digital Affordances, Spatial Affordances, and the Genesis of Entrepreneurial Ecosystems. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 12(1), 72–95. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/sej.1266>. (Accessed 18.10.2024).
- Bruneel, J., Yli-Renko, H., & Clarysse, B. (2010). Learning from experience and learning from others: how congenital and interorganizational learning substitute for experiential learning in young firm internationalization. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 4(2), 164–182. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/sej.89>. (Accessed 20.09.2024).
- Blank S., Dorf B. (2013) Startup. Nastolnaya kniga osnovatelya Stiv Blank i Bob Dorfa [A startup. The Founder's Desk Book by Steve Blank and Bob Dorf]. – Moskva: ОАО «RVK». <https://flibusta.su/book/16419-startap-nastolnaya-kniga-osnovatelya/>. (Accessed: 10.12.2024).
- Cohen, S., Bingham, C., & Hallen, B. (2019). The Role of Accelerator Designs in Mitigating Bounded Rationality in New Ventures. *Administrative Science Quarterly*, 64(4), 810–854. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0001839218782131>. (Accessed 20.09.2024).
- Giones, F., & Brem, A. (2017). Digital Technology Entrepreneurship: A Definition and Research Agenda. *Technology Innovation Management Review*, 7(5), 44–51. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2984542. (Accessed 15.12.2024).
- Gruber, M., MacMillan, I. C., & Thompson, J. D. (2012). From Minds to Markets: How Human Capital Endowments Shape Market Opportunity Identification of Technology Start-Ups. *Journal of Management*, 38(5), 1421–1449. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0149206310386228>. (Accessed 16.02.2025).
- Huang, L., & Pearce, J. L. (2015). Managing the Unknowable: The Effectiveness of Early-Stage Investor Gut Feel in Entrepreneurial Investment Decisions. *Administrative Science Quarterly*, 60(4), 634–670. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0001839215597270>. (Accessed 16.02.2025).

Kebekbai E. Kazakhstanlyk startup alemdegi en uzdik joba dep tanyldy [Kazakhstan startup recognized as the best project in the world]. //Zan, 4 kasan, 2024. 5 b.

Kulshar B. Songy synga surinbei jetken startaptar [Startups that have failed to meet the latest criticism]. //Egemen Qazaqstan, 17 shilde, 2024. 8 b.

Kavasaki G. (2016) Startup [The startup]. – Moskva: ООО «Alpina Publisher». <https://flibusta.su/book/77314-startup-po-kavasaki-proverennyye-metody-nachala-lyubogo-dela/>. (Accessed: 15.12.2024).

Kris G. (2013) Startup za \$100 [A startup for \$100]. – Moskva: ОАО «RVK». // <https://www.labirint.ru/books/369322/>. (Accessed: 15.12.2024).

Nambisan, S. (2017). Digital Entrepreneurship: Toward a Digital Technology Perspective of Entrepreneurship. Entrepreneurship Theory and Practice, 41(6), 1029–1055. // <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/etap.12254>. (Accessed 18.10.2024).

Ris E. (2014) Biznes s nulya [Starting a business from scratch]. – Moskva: ООО «Alpina Publisher». // <https://flibusta.su/book/2495-biznes-s-nulya-metod-lean-startup-dlya-byistrogo-testirovaniya-idey-i->. (Accessed: 10.12.2024).

Turhanova A., A. Gusmanova. Kazakhstannun eldik imijinin damu faktory retindegi inovasiyalyk startup pen biznes jobalarynyn rolin taldau [Analysis of the role of innovative start-ups and business projects as a factor in the development of the country's image of Kazakhstan]. //Kogam jane dauir [Society and era] N4 (76), 2022. 22-23 b.

Tileujankyzy A. Kremnii alfabunda uzdik ondykka kirgen startup joba [A startup project that entered the top ten in Silicon Valley]. //Turkistan, 1 jeltoksan, 2023. 8 b.

Tonker E. Robototekhnikadagy jetistik [Breakthrough in robotics]. //Egemen Qazaqstan, 17 shilde, 2024. 7 b.

“Ult jospary – bes instituttyk reformany juzege asyru jonindegi 100 nakty kadam” [National plan – 100 concrete steps to implement five institutional reforms] // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000100>. (Accessed: 15.11.2023).

Авторлар туралы мәлімет:

Каримова Бибигуль (корреспондент-автор) – PhD, I. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, журналистика кафедрасының меңгерушісі (Талдықорған қ., Қазақстан, e-mail: karimova.bj@gmail.com);

Садықова Роза – филология ғылымдарының кандидаты, Мұхамеджан Тынышпаев атындағы АЛТ университетінің language education кафедрасының ассистент профессоры (Алматы қ., Қазақстан, e-mail: rsadykova516@gmail.com);

Шойбек Бекмурат – Гуманитарлық ғылымдар магистрі, Қ. Сағадиев атындағы Халықаралық Бизнес университетінің әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар кафедрасының аға оқытушысы, (Алматы қ., Қазақстан, e-mail: becksbm001@gmail.com);

Әбікенова Жанар – педагогика ғылымдарының магистрі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті түркітану және тіл теориясы кафедрасының аға оқытушысы (Алматы қ., Қазақстан, e-mail: abikenovazhanar@gmail.com);

Түлекова Гүлжан – филология ғылымдарының кандидаты, Тұран университеті. Медиа және мәдени қарым-қатынас жөзгәрі мектебінің қауымдастырылған профессоры (Алматы қ., Қазақстан, e-mail: g.tulekova@turan-edu.kz).

Information about authors:

Karimova Bibigul (corresponding author) – PhD, Zhetysu university named after I. Zhansugurov, head of the Department of journalism (Taldykorgan, Kazakhstan, e-mail: karimova.bj@gmail.com);

Sadykova Roza – Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor of the Department of language education of ALT University named after Mukhamedzhan Tynyshpaev (Almaty, Kazakhstan, e-mail: rsadykova516@gmail.com);

Shoibek Bekmurat – Master of Humanities, senior lecturer of the Department of social and humanitarian Sciences of the University of International Business named after K. Sagadiyev (Almaty, Kazakhstan, e-mail: becksbm001@gmail.com);

Abikenova Zhanar – master of Pedagogical Sciences, senior lecturer of the Department of Turkology and language theory of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: abikenovazhanar@gmail.com);

Tulekova Guzhan – Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor of University Turan. Higher School of Media and Communication (Almaty, Kazakhstan, e-mail: g.tulekova@turan-edu.kz).

Сведения об авторах:

Каримова Бибигуль (корреспондентный автор) – PhD, заведующая кафедрой журналистики, Жетісуский университет им. И. Жансүгірова (Талдықорған, Казахстан, e-mail: karimova.bj@gmail.com);

Садықова Роза – кандидат филологических наук, доцент кафедры языкового образования Алтайского университета имени Мухамеджана Тынышпаева (Алматы, Казахстан, e-mail: rsadykova516@gmail.com);

Шойбек Бекмурат – магистр гуманитарных наук, старший преподаватель кафедры социальных и гуманитарных наук Университета международного бизнеса им. К. Сағадиева (Алматы, Казахстан, e-mail: becksbm001@gmail.com);

Абікенова Жанар – магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры тюркологии и теории языка Казахского национального университета имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан, e-mail: abikenovazhanar@gmail.com);

Түлекова Гүлжан – кандидат филологических наук, доцент Университета «Тұран», Высшая школа медиа и коммуникации (Алматы, Казахстан, e-mail: g.tulekova@turan-edu.kz).

Келін түсті: 1 маусым 2025 жыл
Қабылданды: 17 тамыз 2025 жыл